

Maldant per traduir la mesura d'un home

Visat núm. 17

(abril 2014)

per Enric Sòria

Quan vaig començar a llegir en català amb alguna dedicació, en els últims anys del batxillerat i en la facultat (o de l'any 1973 endavant, aproximadament), el de Joan Vinyoli no era un nom que circulara gaire, almenys no al meu voltant.

Pel que sé ara, la seua obra tampoc gaudia d'un reconeixement general, ni de bon tros, a Catalunya. És cert que gent com ara Salvador Espriu —que en aquells anys també era discutit— havia manifestat en diverses ocasions que la tenia en una altíssima consideració, i que comptava amb l'apreciació d'alguns escriptors més joves que ell, com ara Gabriel Ferrater —que acabava de matar-se—, Martí i Pol, José Agustín Goytisolo o Feliu Formosa —qui llavors encara era un semidesconegut, fora dels cercles teatrals—, però tinc la impressió que una part influent del sistema literari català de l'època infravalorava i menystenia la seua obra, i sé que Vinyoli, en aquells anys, hagué de suportar desaires i humiliacions escandalosos, a càrrec d'alguns dels manaires culturals del moment.

No és que fóra un poeta secret o silenciado, tampoc. Sobretot a partir de la publicació de *Tot és ara i res*, un ritme prodigiós de publicació d'obres mestres havia fet que se n'haguera de parlar cada vegada més sovint i amb més respecte, i entre els membres, llavors joveníssims, de l'autodenominada generació dels setanta disposava de partidaris aferrissats, però és obvi que la seua poesia no gaudia, ni de lluny, del consens admiratiu de què ara es fa gala. En realitat, Vinyoli va començar a ser un poeta incontestable just després que es va morir.

De tot això, a València, en les tertúlies improvisades a la cafeteria de la facultat, ens n'assabentàvem poc. El nom de Vinyoli apareixia molt de tant en tant en la conversa, i vèiem els llibres que anava publicant als aparadors de les llibreries amb curiositat. Això era tot. El primer escriptor professional que em va parlar de Vinyoli, amb una convicció absoluta, com d'un dels millors poetes que havia donat la literatura catalana, va ser Josep Piera, ja l'any 1981, i el seu lúcid entusiasme no era compartit per tots en absolut.

En aquelles altures, jo ja havia llegit dos llibres del poeta: *Tot és ara i res* i *Ara que és tard*, i m'havien impressionat profundament. Hi havia la forma al·lusiva, tan reticent i impregnadora, de construir el poema, la severitat elegíaca del fons, la seua inimitable capacitat de fer sentir les *lacrimae rerum*, el dol *de* i *per* les coses, o la sobtada lluïssor de les imatges. Hi havia també la peculiar musicalitat dels seus poemes, pausada i envoltant, que sap trencar de colp ara i adés amb efectes devastadors sobre el lector (Ferrater va homenatjar aquesta destresa seua en un poema memorable). Suppose que en l'inacabable procés d'aprenentatge de l'ofici d'escriure, Vinyoli em va influir. Com a mínim, em va sotraguejar.

Després, ja li vaig anar llegint tota l'obra, de cap a cap. Recorde uns quants enlluernaments. Amb *El callat*, que és un llibre extraordinari, capaç de sostenir, a partir d'un símbol bàsic, el de l'arbre, tota una cosmovisió poètica altíssimament expressiva, que no deixava de parlar de la seua veritat última en tant que poeta (és a dir, del mateix de què havien de parlar la resta dels seus llibres: el seu peculiar domini màgic). O el mateix fet que, després d'aquest llibre genial, reformulara tot el seu

codi poètic fins als extrems que ho va fer en *Realitats*, sense perdre pel camí ni un bri de lirisme, concentració, potència i originalitat, sinó al contrari (i poemes tan diferents com «Aperitiu a la platja amb acompanyament de trons» i «El mecànic i la seva família» ho demostren, al meu parer, de sobres), o meravelles com *Vent d'aram* i *Cercles*.

No em va estranyar gaire quan, l'any 1997, Carlos Marzal em va proposar que traduïrem tots dos una àmplia antologia de Vinyoli. Com és sabut, Marzal és un dels poetes més importants i amb més coses a dir de la poesia espanyola actual, i és també un bon lector de poesia catalana, un traductor excel·lent i un bon amic. L'editorial Pre-textos, que estava situada a tres carrers de ma casa, volia introduir Vinyoli en el seu catàleg per la porta gran i li ho havia suggerit, i Marzal volia comptar amb mi, perquè sabia que els dos teníem visions de la poesia fàcils d'harmonitzar i compartíem l'estima per Vinyoli.

Pensat i fet, ens vam rellegir a fons la seua obra, ens vam reunir un parell de vegades, vam triar els poemes que crèiem que podíem traduir i ens els vam repartir. La idea era que cadascú seria responsable dels poemes que li tocaven i que jo revisaria els poemes traduïts per ell i ell els meus per aconseguir la desitjable unitat de to final. Després, el projecte es va anar retardant, per causes alienes a la nostra voluntat. Aquell desembre, jo vaig anar a Barcelona a treballar en la premsa, que és molt esclava, i a ell se li van anar acumulant els compromisos. Al cap de molts més anys del que ens havíem imaginat, vam poder enllestir. Ens vam anar bescanviant els comentaris i les successives correccions per correu electrònic. Aquesta forma d'intercanvi epistolar no supleix una bona conversa, i és llàstima, però sí que permet —com tot mitjà escrit— un grau alt de matisació i, a més, és molt àgil. Ens ho vam passar molt bé. Com que Carlos Marzal té molta més experiència, sens dubte, en el vers espanyol que un servidor, per regla general jo acceptava els seus suggeriments perquè ell solia tenir raó. Quan vam considerar que ja no érem capaços de llimar ni una coma, ho vam donar per bo i es va editar. Per descomptat, no em toca a mi jutjar les possibles bondats de la nostra traducció, però crec sincerament que la unitat de to es va aconseguir i, en tot cas, jo estic orgullós del que vam fer. Vam voler que el llibre es diguera *La medida de un hombre*, emparant-nos en un vers de Vinyoli, però ho vam haver de canviar perquè, a l'endemig, un altre ho havia fet ja. Ara l'antologia es diu *Y que el silencio queme por los muertos*, un altre vers de Vinyoli.

Traduir Vinyoli no és gens fàcil, precisament perquè és un gran líric. Les seues millors qualitats són les més elusives. Com és obvi, en cada idioma, els mots tenen ressonàncies i repercussions diferents. També la seua musicalitat de fons, amb trencs inclosos, està indissolublement lligada als ritmes de l'idioma que la pauten. Vinyoli és un gran líric, però un líric molt aspre, i res hauríem volgut defugir tant com emmascarar aquesta qualitat seua amb edulcoracions o estetitzacions, en transvasar-ne els versos a un idioma poètic com l'espanyol, molt més donat a la gran retòrica. En alguns casos, les ambigüitats, o potser les petites traïcions, eren inevitables. Vam intentar reduir-les al mínim possible. En la nostra intenció almenys, Vinyoli en espanyol havia de continuar sent Vinyoli. Sí que puc dir que traduir és una manera molt minuciosa de llegir, i que acaba convertint-se en un acte, no sempre correspost, però intens, d'amor. Ara, la meua estima pels versos de Vinyoli és més completa, perquè m'hi he barallat i els he volgut servir. No crec que pugui dir, de veritat, que me'ls he apropiats, però sí, en canvi, que alguns d'ells s'han apoderat de mi. I també d'això n'estic ben orgullós.